



Projekat finansira  
Evropska unija



Projekat sufinansira Ministarstvo  
javne uprave Crne Gore



# PRIRUČNIK ZA KOMPOSTIRANJE U DOMAĆINSTVIMA



Zeleni ekonomski razvoj regiona



FORS  
MONTENEGRO

Fondacija za razvoj sjevera  
Crne Gore



Izdavač:



NVU Župa u srcu

Adresa: Miolje Polje bb, 81 418  
Župa, Nikšić

[www.zupa.today](http://www.zupa.today)

[zupausrcu@gmail.com](mailto:zupausrcu@gmail.com)  
+ 382 69 435 785

Župa Nikšićka, 2020. godine



# ZELENI PUT

„Priručnik za kompostiranje u domaćinstvima“ je pripremljen u sklopu projekta „Zeleni put“ koji finansira Evropska unija, a sufinansira Ministarstvo javne uprave Crne Gore u okviru projekta FORS Montenegro GEAR - Green Economy for Advanced Region/Zelena ekonomija za razvoj regiona.

Ova publikacija ima za cilj da podstakne kompostiranje u domaćinstvima i time smanji negativne uticaje na životnu sredinu ali i da podstakne pojedince za započinjanje „zelenog“ biznisa. Ovu publikaciju su pripremili volonteri organizacije Župa u srcu.

## SADRŽAJ

Značaj kompostiranja -----	3	Pravilno slaganje materijala na kompostnu hrpu -----	10
Vrste i tipovi kompostišta -----	4	Faze u kompostiranju -----	11
Šta se može kompostirati? -----	6	Preduslovi za pravilno kompostiranje -----	12
Šta ne kompostirati? -----	7	Problemi i kako ih riješiti? -----	14
Priprema materijala za kompostiranje -----	7	Kad je kompost spremан за upotrebu? -----	15
Formiranje kompostne gomile -----	8		
Najvažnija pravila kompostiranja -----	9		

# Značaj kompostiranja



Kroz proces razlaganja u prirodi sve odumrle organske materije (lišće, otpale grane, trava, cvijeće, životinjski otpaci, mrtvi organizmi...) ponovo se vraćaju u zemljište. Na taj način priroda kroz proces kruženja organske materije obezbjeđuje direktno hranu biljnom i indirektno životinjskom svijetu. U domaćinstvima i naročito agro gazdinstvima dešava se uglavnom suprotno. Hrana koja se proizvede na farmi u većem obimu putem prodaje izlazi sa farme, dok se organski otpadi koji produkuju ta gazdinstva uglavnom trajno uništavaju. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

Ovo se naročito odnosi na ostatke od lišća i grana nakon proljećnog čišćenja gazdinstava, pokošenu travu, ostatke od proređivanja povrtarskih kultura (kukuruzna trska, slama...) i sl. U velikom procentu gazdinstva ovaj otpad spaljuju produkujući, umjesto nove organske materije i hraniva, štetne čestice ugljen-dioksida. Neri jedak slučaj je da se od spaljivanja na imanjima stvori požar koji uništava hektare šumskog ekosistema. Jedan

dio tog otpada završava i na nelegalnim deponijama. Ovakvim neodgovornim ponašanjem brojna lokalna djelovanja postaju globalni problem.

Kao jedno od rješenja nameće se kompostiranje tj. oponašanje prirode na gazdinstvu ili domaćinstvu. Kompostiranje je proces razlaganja organske materije iz domaćinstava po tačno određenim postupcima koji su objašnjeni u ovom priručniku. Iz procesa kompostiranja dobija se kompost koji predstavlja dragocjen izvor hraniva za uzgajane biljke i podršku gazdinstvima u dobijanju zdravijih proizvoda. Kompostiranje podstiče i razvoj korisnih zemljишnih mikroorganizma. Kompost je organsko đubrivo, tamne boje koji ima mnoge karakteristike humusa. Dobija se kroz tačno određen postupak enzimske razgradnje različitog biljnog materijala. Ove enzime proizvode aerobni i anaerobni mikroorganizmi i beskičmenjaci koji to čine i u prirodnim ekosistemima (bakterije, gljivice i dr.). (Referenca: Marjanović, V., Mančić, A., Cvejić, M. (2008))

# Vrste i tipovi kompostišta



Zavisno od količine raspoloživog organskog otpada koji se može kompostirati postoje i različiti tipovi i vrste kompostišta tj. mesta za kompostiranje u kojima se dobija kvalitetan kompost.

## Jednostruka kompostišta

Jednostruka kompostišta su najjednostavniji tip kompostišta. Mjesto za pripremu komposta može biti sastavljeno samo iz jednog dijela. Kod domaćinstava koja samo se-

zonski mogu u kratkom vremenu (tokom orezivanja voćnjaka, kosidbe, uređenja dvorišta i sl...) sakupiti određenu količinu otpada dovoljan je sistem jednostrukog kompostišta. Kod ovog sistema, kada sami pravite kompostište, nosači se pobiju u zemlju da bi se osigurao čvrst oslonac. Na nosače treba pričvrstiti ili složiti daske sa razmakom između 2-3 cm tako da ih možete lako uklanjati pri radu



## Priručnik za kompostiranje u domaćinstvima

sa kompostom, jer se kasnije mora poštovati postupak kompostiranja. (Referenca: Mirecki, N. (2007)).

Kompostište se postavlja najbolje u dijelu vrta gdje postoji blaga sjena. Ograda može da se pravi i od žičane mreže, blokova, opeke i sl. Na našem tržištu moguće je kupiti razne gotove kompostere metalne ili plastične konstrukcije, ali bez obzira na vrstu, ograda mora uvijek biti perforirana radi snabdijevanja vazduhom kompostne hrpe. Na tržištu čak postoje i namjenski komposteri tj. specijalne kante za kompostiranje u stanovima gdje se kompostu dodavaju i mikroorganizmi radi brže razgradnje. Za rad mikroorganizama koji su poželjni u procesu razgradnje organskog otpada, neophodno je da bude dovoljno vazduha u hrpi. U suprotnom, razvijaju se drugi mikroorganizmi koji izazivaju truljenje mase i neprijatan miris. (Referenca: Kukolj, S. (2014)).

### Dvostruka i trostruka kompostišta

Na nekim gazdinstvima se svakodnevno mogu prikupiti određene količine raznog organskog otpada, pa je za uspješno kompostiranje potrebno podizanje dvostrukog ili trostrukog kompostišta. Prvi dio služi kao skladište sakupljenih organskih otpadaka. Drugi dio kompostišta se nakon 2-3 mjeseca puni iz prvog dijela i kompost tu dozrijeva. U trećem dijelu kompostišta koji se dopunja iz drugog dijela kompost prolazi fazu dozrijevanja nakon čega je spreman za upotrebu.

U prvi komposter koji služi kao privremeni se slaže uglavnom kuhinjski organski otpad i svježe pokošena trava.

Ovu masu treba miješati u odgovarajućoj proporciji sa drvenastim materijalima. Hrpa se često rastresa kako bi se obezbijedilo dovoljno vazduha za rad aerobnih razlagачa. Kada se sakupi dovoljno materijala, poslije dva do tri mjeseca, organski otpad se iz prve pregrade prebacuje



u drugu pregradu i po potrebi dodaje vlažni materijal, radi održavanja odgovarajuće vlažnosti kako bi se proces razgradnje obavio na pravi način. Opet, nakon dva do tri mjeseca materijal se sa druge gomile prebacuje u treću pregradu gdje kompost konačno „sazrije” za upotrebu. (Referenca: Mirecki, N. (2007)).

# Šta se može kompostirati



## A) Otpad iz kuhinje

• svježi ostaci voća i povrća, ljske od jaja, toz od kafe, filter kesice od čaja, razni pekarski proizvodi, bezbojni papir za pakovanje, ostaci ljekovitog bilja (kopriva, kamilica, maslačak, gavez i sl.). Kuvani ostaci iz kuhinje nijesu poželjan materijal za kompostiranje jer se na takvoj hranii stvaraju pogodni uslovi za razvoj patogena i štetočina. Takođe ako vam je kompostno mjesto neograđeno miris takve hrane će privući domaće životinje koje bi mogle rasturiti hrpu u potrazi za hranom. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

## B) Otpad iz baštne, voćnjaka, sa farme i travnjaka

- ostaci od plijevljenja korova. Voditi računa da korov nije procvjetao, jer bi u suprotnom u kompostu moglo da se prospe sjeme čime se pravi dodatni problem u bašti;
- ostaci grmlja i šiblja nakon čišćenja. Ovi ostaci prije dodavanja na kompostnu masu moraju biti usitnjeni ručno ili kroz neke postojeće mašine za usitnjavanje. Ovaj materijal se koristi i kao drenažni sloj na dnu kompostne hrpe;
- natrulo sijeno, slama, paprat i prostirka za stoku koja ostaje nakon čišćenja. Mnoga domaćinstva spaljuju ovaj materijal iako je on idealan za razvijanje toplote neophodne za dekompostiranje, a uz to i poboljšava mineralni sastav komposta;
- trava pokošena prije cvjetanja;
- lišće koje nije zaraženo bolestima je jedan od materijala

koji se koristi većinom kao malč. Lišće je za kompostiranje najbolje ostaviti na posebnu gomilu i sa nje po potrebi dodavati tanki sloj na kompostnu hrpu.

- izmet domaćih životinja koje se hrane bilnjom hranom;
- kokošje perje, jer obogaćuje kompost fosforom;
- samljeveni papci, kopita i rogovi se dodaju u fazi zrelog komposta čime se njegov sadržaj dodatno obogaćuje; (Referenca: Mirecki, N. (2007))
- piljevina (pilotina) se dodaje u manjim količinama, pomiješana sa zemljom. Preporučuje se držanje piljevine na jednoj gomili i dodavanje po potrebi na kompostnu hrpu.

## C) Ostali otpad pogodan za kompostiranje

- papir i karton isključivo ako nemaju vještačke boje i u većoj površini slova zbog sadržaja olova (pogodne su papirne maramice, salvete, kutije od jaja i sl.). Ovaj materijal mora biti dobro usitnjen i dodat u veoma maloj količini;
- pepeo od drveta obogaćuje kompost kalijumom i ima insekticidno dejstvo. Čad ima sposobnost zagrijavanja zemljišta;
- vuna, stara odjeća ukoliko je dobro usitnjena, ali obavezno u manjim količinama pomiješana sa zemljom;
- otpad od proizvodnje piva, vina, prerade jabuka i sl.;
- treset se dodaje samo u malim količinama. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

# Šta ne kompostirati?

U procesu kompostiranja ne prepuručuje se korišćenje sledećeg otpada:

- materijali koji se prirodno ne razlažu u dugom vremenskom periodu: plastični proizvodi, staklo, porculan, metalni predmeti, boje, lakovi, gume, baterije, cijelofan, ALU folije, opušći, razna jestiva i mašinska ulja itd.;
- tečni ostaci hrane, jela od mesa i ribe, masnoće, mlijeko i mlijecni proizvodi;
- oboljele biljke napadnute raznim patogenima i štetocinama;
- kore od limuna, pomorandži, banana i cvijeće iz cvjećara zbog ostanaka pesticida koji postoje u njima; (Referenca: Mirecki, N. (2007))
- izmet ljudi, pasa i mačaka;
- deterdženti za veš i suđe;
- rascvjetale korovske biljke;
- organski otpad koji je na bilo koji način bio u dodiru sa naftnim derivatima, ostaci pesticida i sl.;
- jednokratne pelene, vlažne maramice i sl.;
- list oraha i list pelina. List oraha je prirodni herbicid, dok list pelina odbija gliste koje su značajne za razlaganje kompostne hrpe;
- kosti, koža životinja; (Referenca: Bajšić, A. (2010))
- novinski papir i časopisi u boji;
- lakirano i obojeno drvo;
- razni drugi hemijski preparati i ljekovi.

Priručnik za kompostiranje u domaćinstvima

## Priprema materijala za kompostiranje



Sav organski otpad koji se dodava na kompostnu gomilu prethodno treba usitniti ukoliko je on veći od 5 cm. Na taj način se olakšava „posao“ mikroorganizmima i za relativno kratko vrijeme postiže prerada dodatih materijala u zreo kompost. Krupni materijali, naročito drvenasti, se prije dodavanja na hrpu moraju usitniti. Materijal se može usitnjavati ručno sjejkircicom ili putem namjenskih sjeckalica - drobilica. (Referenca: Ekološka udruga „Krka“ (2015)). Ručno usitnjavanje drvenastog otpada je prilično teško i sporo. U poslednje vrijeme sve se više koriste specijalne mašine napravljenje za tu namjeru. Ove mašine su različitog kapaciteta i njihova cijena se kreće od 150 eura pa naviše.

# Formiranje kompostne gomile

Na mjestu određenom za kompostiranje potrebno je postaviti drenažnu podlogu od krupnijeg materijala (grane, dašćice i sl.). Drenažna služi za oticanje suvišne vлаге i za



bolji pristup vazduha u gomili. Drenaža se postavlja u debljini od 10 do 20 cm, a za tu svrhu služe grane isjeckane na dužine do 45 cm. Drenažni sloj treba praviti uglavnom od prirodnih materijala, jer takav materijal ne sprečava korisne organizme iz zemljišta (bakterije, kišne gliste i sl.)

da dospiju u kompostnu hrpu i pomognu razlaganje organskog otpada. (Referenca: Mirecki, N. (2007))  
Ova drenaža efikasno odstranjuje suvišnu vlagu iz ko-



mpostne mase. Nakon postavljanja drenažnog sloja kompostnu gomilu formirati slaganjem različitih materijala slojevito. Visina kompostne gomile bi trebalo da bude oko 1 m. Kompostna gomila treba biti ograđena, a ograda kompostišta se pravi od dasaka ili metalnih mreža.

# Najvažnija pravila kompostiranja



- formiranje kompostne hrpe obavezno počinje slaganjem sloja krupnijeg materijala (drenažni sloj), deblijine 10 - 20 cm. Na njega se slaže ostali organski otpad. Kompostna hrpa se uvijek postavlja tako da bude u dodiru sa zemljom, da bi živi organizmi iz zemljišta mogli lako da pređu na kompostiše;

- materijal za kompostiranje nikad se ne stavlja u potpuno zatvoren prostor, ili u iskopanu rupu u zemlji jer će zbog nedostaka kiseonika doći do truljenja. Truo materijal nema skoro nikakvu vrijednost u ishrani biljaka;
- Svaka faza u kompostiranju zahtijeva postizanje određene temperature u kompostu da bi se dobio kvalitetan i upotrebljiv kompost;
- Kompostna hrpa mora tokom procesa kompostiranja biti umjerenog vlažna, jer se jedino u tim uslovima može očekivati efikasan rad mikroorganizama. U slučaju prevelike vlažnosti, javlja se nedostatak kiseonika i masa trune, dok u slučaju presuvog materijala proces kompostiranja biva zaustavljen; (Referenca: Mirecki, N. (2007))
- za brže kompostiranje neophodno je pravilno usitniti i slojevitno izmiješati organski otpad. Svaki sloj organskog otpada se prekriva tankim slojem zemlje i/ili stajskog đubriva; (Referenca: Mirecki, N. (2007))
- na kompostnu hrpu zelenu travu stavljamo u tankom sloju, jer u debljem sloju ona veoma lako trune što nije poželjno u kompostu; (Referenca: Mirecki, N. (2007))
- kompostnu hrpu treba pokriti poroznim materijalom, nikako najlonom. Cilj je da se pospješi zagrijavanje i sprijeći gubitak vlage;
- ukoliko u kompost ne dodavate mikroorganizme kompostnu masu je potrebno protresati češće, zavisno od faze u kojoj je kompost.

# Pravilno slaganje materijala na kompostnu hrpu

Otpad koji se koristi za kompostiranje se dijeli u tri grupe: drvenasti, zeleni i vlažni. Slaganje počinjemo postavljanjem drenažnog sloja na zemlju, nakon čega se naizmjenično slažu drvenasti, zeleni i tečni sloj. Poželjno je da se na sloj organskog otpada dodaje tanak sloj zemlje, pa svježeg stajnjaka radi boljeg rada mikroorganizama. Slaganje slojeva se ponavlja do vrha gomile koja ne bi trebalo da bude veća od 1 m. Na kraju se gomila prekriva poroznim materijalom. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

Kompostnu hrpu je poželjno prilikom prvog miješanja obogatiti, što se postiže dodavanjem koštanog ili krvnog brašna, stajskog đubriva, isjećene koprive, gaveza, lista i stabla kamilice i sl. Ubrzanje razlaganja se može pospješiti rastvorima mikroorganizama koji mogu da se kupe i na tržištu Crne Gore. Razlaganje se pospješuje i rastvorom šećera (100 g šećera se rastvori u 10 l mlake vode) kojim povremeno zali-vamo kompostnu hrpu. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

Drvenasti i mješoviti materijal	Zeleni materijal	Vlažni materijal
Otpad od orezivanja voćnjaka.	Lišće gaveza, koprive, kamilice...	Osoka od domaćih životinja.
Grane i šiblje od čišćenja posjeda.	Neprocijetala trava.	Kompostne čorbe od biljaka.
Slama i stare stabljike iz baštne (kukuruz, paprike i sl.)	Mladi korov ostao od plijevljenja.	Koncentrati dodatka mikroorganizama za brže kompostiranje.
Otpad od voća i povrća.	Mladi izdanci biljaka.	Obična voda ili stajska đubriva razmućena vodom.
Drugi mješoviti čvrsti otpad pogodan za kompostiranje.	Drugi zeleni otpad.	Rastvor šećera i vode.

# Faze u kompostiranju

**Prva ili inicijalna faza** traje par dana (zavisno od materijala koji je dodat) i odvija se na temperaturi od 25 do 40°C. Vodite računa da ako je hrpa previše vlažna, usporava se ovaj proces ili se uništava razlaganje. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

**Druga ili termofilna faza** se odvija na idealnoj temperaturi 55-60°C. Ova faza kompostiranja je veoma važna jer se tokom nje uništavaju ljudski patogeni (salmonela i sl.) i veći broj fitopatogena (larvi i jaja). Još jedan značaj postizanja temperature od 60°C je što se na toj temperaturi uništava sjeme korova koje je eventualno prosto u kompostnoj masi. Kompostiranje je uspješno ako se ove temperature zadrže najmanje 2-3 dana i tada se može smatrati da će kompost biti dobar za upotrebu. (Referenca: Mirecki, N. (2007)) U ovoj fazi potrebno je često miješati kompost (2 puta nedjeljno) kako bi spoljašnji slojevi kompostne mase dostigli temperaturu koja se razvija u sredini kompostne mase. Ova faza traje 2-3 mjeseca.

Ako se temperatura poveća preko 75°C postoji rizik da se organska materija sterilizuje, jer se na toj temperaturi zaustavlja rad mikroorganizama. Da biste sprječili pregrijavanje kompostne hrpe neophodna je stalna kontrola temperature termometrom ili fizički stavljanjem ruke u sredinu kompostne mase. Ako ruka ne može da se na par sekundi zadrži u masi došlo je do pregrijavanja i treba pristupiti miješanju mase i/ili zalivanju isključivo mlakom vodom.

**Treća faza** predstavlja početak hlađenja kompostne mase. Razni sitni organizmi (stonoge, mravi, gliste, pauci, nematode i grinje) dodatno prerađuju kompost u novu organsku materiju – humus. Kompost dobijen u ovoj fazi je stabilan, ali nema veliku nutritivnu vrijednost.

**Cetvrta faza** je završna faza koja traje najduže i u kojoj se dobija zreli kompost. Razlaganje se zbog različite veličine i vrste otpadnog materijala nikada ne postiže do kraja, pa će biti potrebno prosijavanje komposta. Ovaj kompost se često koristi u rasadnicima. (Referenca: Mirecki, N. (2007))



# Preduslovi za pravilno kompostiranje

Da bi se kompostiranjem dobilo visoko vrijedno humusno đubrivo, potrebno je obezbijediti kvalitetan i usitnjen materijal za kompostiranje, snabdjevenost kompostne hrpe kiseonikom, odgovarajući omjer svih vrsta materija-



la, odgovarajuću temperaturu kompostne mase i odgovarajuću vlažnost.

1. Proces kompostiranja zavisi od usitnjenosti početnog materijala jer se kod bolje usitnjenosti obezbjeđuje poroznost i bolje snabdijevanje kiseonikom potrebnim za rad

mikroorganizama. Što su komadi krupniji manja je aktivnost mikroorganizama i samim tim duži je proces razgradnje. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

2. Stepen provjetrenosti kompostne mase je važan jer od količine prisutnog vazduha zavisi uspjeh rada mikroorganizama i aerobnih procesa. U slučaju da se kompostna

MATERIJAL	ODNOS C:N
kokošji stajnjak sa prostirkom	13-18:1
kuhinjski otpad	12-20:1
piljevina, strugotina i iver	150-500:1
svinjski stajnjak	15-25:1
voćni otpad	35:1
ostaci rezidbe	100-120:1
polusuva trava	12-15:1
slama, lišće	40-100:1
suva kukuruzovina	50-1:1
govedji stajnjak	20:1
konjski i ovčji stajnjak	30-60:1
karton i papir	200-250

(Referenca: Marjanović, V., Mančić, A., Cvejić, M. (2008))



masa ne pretresa doći će do manjka vazduha u kompostnoj hrpi. U tom slučaju se razvijaju mikroorganizmi za čiji opstanak i rad nije potreban kiseonik koji uglavnom izazivaju procese truljenja. Kao rezultat će biti neupotrebljiva masa često neprijatnog mirisa i niske nutritivne vrijednosti. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

3. Temperatura kompostne gomile je bitna za uspjeh kompostiranja. Dejstvo bakterija koje učestvuju u razlaganju je najefikasnije ako je temperatura u središtu hrpe oko  $50\text{--}60^{\circ}\text{C}$ . Iz ovog razloga najefikasniji periodi godine za kompostiranje su: proljeće, ljeto i jesen, što ne znači da ne treba kompostirati i zimi kada su ovi procesi usporeniji.

4. Odnos ugljenik:azot (C:N) je veoma važan parametar kompostiranja i zavisi od odnosa materijala koji je dodat u kompostnu masu. Za uspjeh kompostiranja taj odnos bi trebalo da bude C:N=25:1 ili na 25 djelova ugljeni-

## Priručnik za kompostiranje u domaćinstvima

ka treba staviti 1 dio azota. Ugljenik sadrže sijeno, slama, piljevinu, kukuruzovinu, karton, lišće i sl. Azotne komponente sadrže sve vrste stajskog đubriva i osoka, kao i zeleni biljni otpad i ostaci voća i povrća. Ovom odnosu se može dodati inokulant kao što su štir, majčina dušica, kopriva i sl. Ako nije pravilno sastavljena kompostna masa, odnosno ukoliko se u njoj ne nalazi dovoljno materijala koji sadrži ugljenik, a ima dosta onog sa azotom, mikroorganizmi se razmnožavaju, ali procesi razgradnje trpe. Ako je više ugljenika, a nema dovoljno azota, mikroorganizmi se ne razmnožavaju iako imaju dovoljno hrane. Ako nema dovoljno mikroorganizama razlagača neće biti ni optimalnog razlaganja mase.

5. Odgovarajuća vlažnost kompostne mase je takođe bitna. Gomila mora biti optimalno vlažna od 40 do 60%. Kad vlažnost padne ispod 15% prekida se rad mikroorganizama. Vlažnost iznad 70% smanjuje pristup kiseonika i koči aerobni proces razgradnje. Da biste utvrdili vlažnost dovoljno je u šaci stisnuti kompostnu masu. Ako se cijedi voda prevelika je vlažnost. Ako nakon otpuštanja šake kompostna masa zadržava oblik šake vlažnost je optimalna. Manjak vlažnosti rješavamo tako što po potrebi zalivamo ili poprskamo zelenim đubrivom spravljenim od vode, koprive ili gaveza. Kompostna masa se ne smije nikako zalivati hladnom vodom jer dolazi do naglog hlađenja mase. Da se masa ne bi osušila tokom ljetnjih vrućina, nakon zalivanja treba je prekriti. Kompostno mjesto ne prekrivati najlonom već nekim poroznim materijalom, kartonom i sl.

# Problemi i kako ih riješiti?

PROBLEM	UZROK	KAKO RIJEŠITI PROBLEM?
Gomila je vlažna i topla samo u sredini.	Gomila je premala ili je hladno vrijeme usporilo kompostiranje	Povećati gomilu dodavanjem novog materijala.
Razvija se neprijatan miris u kompostu koji podsjeća na buter, sircé ili pokvarena jaja.	Nema dovoljno kiseonika, jer je loša aeracija hrpe ili je gomila prevlažna.	Protresti gomilu da prodiše. Dodati suv materijal da izvuče vlagu i neprijatan miris.
Gomila miriše na amonijak.	Nema dovoljno ugljenika.	Dodati sijeno, slamu, lišće ili usitnjeni papir.
Sredina gomile je suva.	Manjak vode.	Zaliti hrpu isključivo mlakom vodom (nikako hladnom jer bi moglo doći do naglog rashlađivanja hrpe).
U gomili ima vlage ali je masa hladna.	Nema dovoljno azota.	Dodati materijal bogat azotom (svježe pokošena trava i sl.).
Sakupljuju se nepoželjni insekti.	Tokom fermentacije pojedinih otpadaka, naročito voća, razvija se miris koji privlači insekte.	Kompostna hrpa se može posuti kamenom prašinom, tankim slojem zemlje ili zrelim kompostom, da bi se neutralisao miris koji privlači insekte.
Kompostna hrpa se ne zagrijava do određene temperature.	Ukoliko je hrpa isuviše mala brže se i hlađi pa se ne postiže odgovarajuća temperatura. Drugi uzrok je da u njoj nema dovoljno organskog otpada.	Male hrpe se obavezno prekrivaju, ali se pri tom mora paziti da se obezbijedi dotok vazduha u hrpu. Dodaje se svježa organska materija kako bi se pokrenuli procesi u hrpi.
Razgradnja kompostne mase uopšte nije počela.	Negdje ste pogriješili pa mikroorganizmi nemaju povoljne uslove za rad. Suv materijal. Previše je drvenastog ili zelenog otpada.	Dodati materijal koji nedostaje (potrebna je jednaka količina drvenaste, zelene i vlažne frakcije). Suvu kompostnu gomilu treba umjereno zaliti; rastresti gomilu u slučaju nedostatka vazduha.

(Reference: - Mirecki, N. (2007);- Bajšić, A., (2010))

# Kad je kompost spremан за употребу?

Zavisno od toga kako ga upotrebljavate postoji svjež, stabilan i zreo kompost.

## 1. Svjež kompost

Svjež kompost se dobija nakon 3 mjeseca od slaganja kompostne hrpe. Ovakav kompost i u ovoj fazi sadrži hraniva, dobar je za đubrenje na krečnom tlu, jer ima dosta azota. Ovaj kompost se koristi i za prekrivanje jagoda i malčovanje. Njegova boja je između zelene i braon.

## 2. Stabilan kompost

Stabilan kompost je spremjan za primjenu u polju. Nastaje nakon 4-8 mjeseci, ima manje azota od svježeg, jer su mikroorganizmi još uvijek aktivni i koriste ugljenik za razmnožavanje. U ovoj fazi kompost je braon boje. (Referenca: Mirecki, N. (2007))

## 3. Zreo kompost

Zreo kompost se dobija nakon 12-24 mjeseca. Kompost iz ove faze ima smanjenu efikasnost pri đubrenju, odlične

fizičke karakteristike (rastresitost, priјatan miris i sl.). Može se koristiti i na otvorenom, a najčešće se koristi u rascadicima u proizvodnji rasada. (Referenca: Magazin Zemlja)

## UPOTREBA KOMPOSTA

Kompost treba dodavati biljkama u proljećnom periodu rasta i razvoja. Kompost se prosipa po zemlji i zatrپava do 10 cm dubine. Dodaje se i između stabljika povrtarskih biljaka uz površinsko zatrپavanje. U prosjeku se dodaje 5 litara komposta na 1m<sup>2</sup> površine zavisno od vrste povrća i njihove potrebe za hranom.

Kompost je idealan i za uzgoj cvijeća gdje se koristi mješavina 1/3 komposta i 2/3 zemlje.

Od komposta se pravi i kompostna čorba kojom se zalivaju biljke. Čorba se pravi miješanjem vode ili još bolje kišnice sa kompostom u omjeru 1:6. Nakon miješanja čorba se ostavi nekoliko dana nakon čega se može koristiti za zalivanje na svakih 3-14 dana.

## BIBLIOGRAFIJA:

- Marjanović, V., Mančić, A., Cvejić, M. (2008), Kompostiranje, Beograd: Demokratska stranka;
- Referenca: Mirecki, N. (2007), Kompostiranje, Podgorica: Proizvodnja Zdrave Hrane;
- Wikipedia, (n.D.), Kompost - Wikipedija;
- Magazin Zemlja, (n.d.), Priručnik za organsku proizvodnju, [www.zemlja.rs/prirucnik-za-organsku-proizvodnju](http://www.zemlja.rs/prirucnik-za-organsku-proizvodnju)
- Ekološka udruga „Krka“, (c. 2015), Priručnik za kompostiranje, Knin, HR: Ekološka udruga „Krka“;

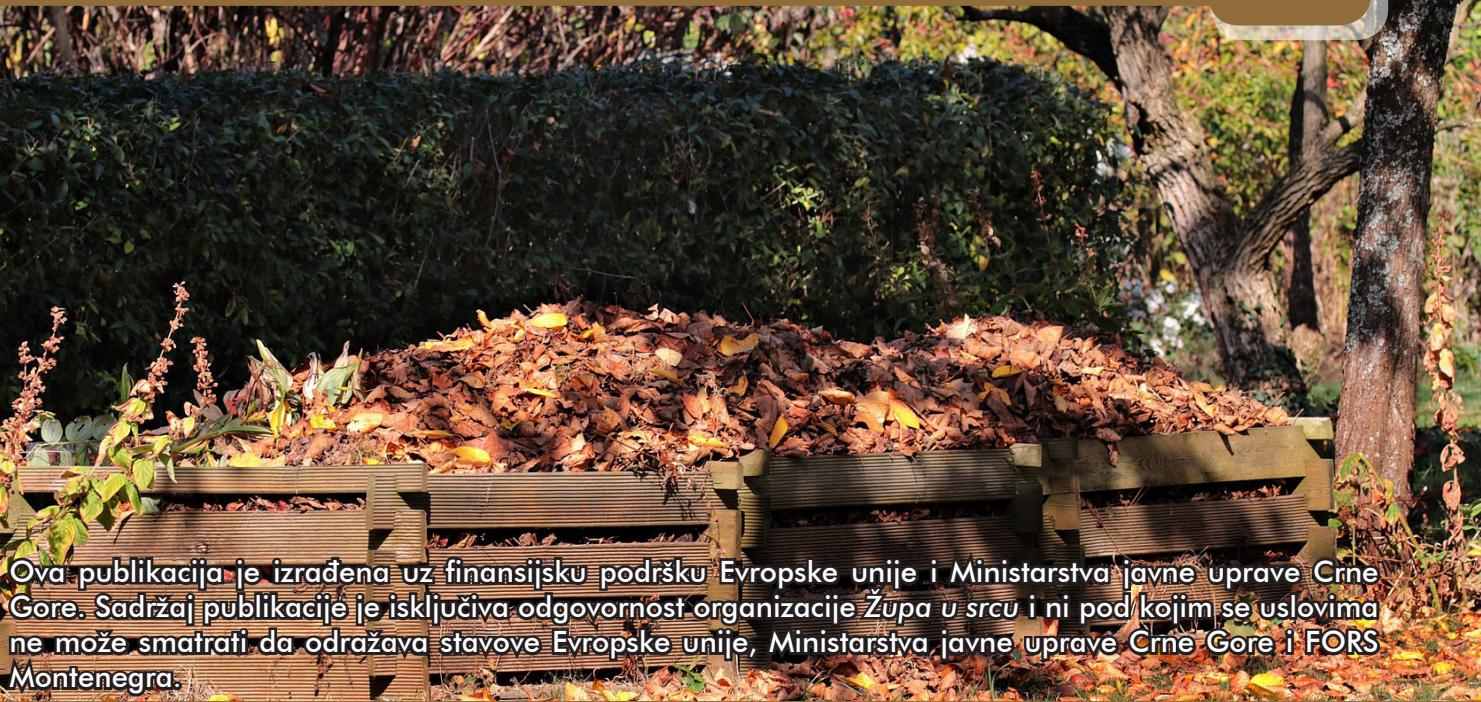
- Bajsić, A., (2010), *Idemo kompostirati*, Čakovec, HR: Zaštitorsko-ekološka organizacija Nobilis;
- Agro klub, (n.d.), Osnove i pravila kompostiranja; [www.agrokub.rs/eko-proizvodnja/](http://www.agrokub.rs/eko-proizvodnja/)
- Ivakop d.o.o., (n.d.), Kompostiranje u vlastitom vrtu, Ivanić grad, HR, [www.ivakop.hr/publikacije](http://www.ivakop.hr/publikacije), Ivankop d.o.o.;
- CELOR, (n.d.), Za čišću i lješpu životnu sredinu u Derventi, Derventa, BiH, CELOR;
- Savjetodavna služba (2017), Kako napraviti kompost, Split, HR, [www.maslina.slobodnadalmacija.hr](http://www.maslina.slobodnadalmacija.hr)



Projekat finansira  
Evropska unija



Projekat sufinansira Ministarstvo  
javne uprave Crne Gore



Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Evropske unije i Ministarstva javne uprave Crne Gore. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost organizacije Župa u srcu i ni pod kojim se uslovima ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije, Ministarstva javne uprave Crne Gore i FORS Montenegra.



Zeleni ekološki razvoj regiona

